

Господаренко В. М.,
здобувач кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВАВА ПОЛІТИКА США В ГАЛУЗІ ВИКОРІНЕННЯ ПІДЛІТКОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

PENAL POLICY ERADICATION US IN JUVENILE CRIME

Стаття присвячена науковому аналізу правових та організаційних засад кримінально-правової політики лідера світового співтовариства – США – щодо викоренення підліткової злочинності, адже ця політика є зразком для України, що прагне вступити до світової спільноти демократичних держав.

Ключові слова: кримінально-правова політика США, неповнолітні правопорушники, американське кримінальне законодавство, правоохоронні органи.

Стаття посвящена науковому аналізу правових и организационных основ криминально-правовой политики лидера мирового сообщества – США – по поводу искоренения подростковой преступности, ведь эта политика является образцом для Украины, которая стремится вступить в мировое сообщество демократических государств.

Ключевые слова: криминально-правовая политика США, несовершеннолетние правонарушители, американское криминальное законодательство, правоохранительные органы.

The article is devoted to the scientific analysis of the legal and organizational bases of the criminal-legal policy of the international community leader – the United States – on the eradication of juvenile delinquency, because this policy is a model for Ukraine, which aspires to join the international community of democratic states.

Key words: criminal legal policy of the United States, juveniles, American criminal law, law enforcement agencies.

Сучасні США є країною з відносно молодим населенням. Відповідно до статистичних даних уряду США у цій державі нараховується близько сімдесяти мільйонів американців у віці до 18 років, що становить чверть від загальної чисельності населення. У 2012 році 2,3 мільйона підлітків були арештовані за різні правопорушення, що становить 17% від загальної кількості арештів злочинців. Відомо також, що заарештовані підлітки здійснили від 15 до 25 відсотків усіх насильницьких злочинів, у тому числі 5% всіх вбивств і 14% грабунків. Загальновідомо також, що правопорушення, вчинені неповнолітніми американцями, найчастіше відбуваються в школах під час занять або після них [1].

Зрозуміло, що протягом всієї своєї історії американська держава мала здійснювати комплекс заходів, призначених для попередження правопорушень з боку неповнолітніх правопорушників або знаходити засоби покарання тих юнаків, які скоїли злочини. Зміст такого роду діяльності органів американської держави виступає як кримінально-правова політика стосовно неповнолітніх правопорушників.

Вітчизняна кримінально-правова наука досить ґрунтовно аналізує проблеми попередження підліткової злочинності та покарання тих неповнолітніх громадян, які скоїли злочинні дії проти суспільного і державного правопорядку. Проте лише у загальному вигляді українські вчені торкалися вказаної проблеми на прикладі США (В. Калашников, В. Малишко).

В американській науці проблеми боротьби з проявами злочинності з боку підлітків викликали великий інтерес з боку таких авторів, як Р. Велш, П. Бенекос, Д. Брукс, П. Волфілд, Д. Грано, Ф. Зірінг,

Дж. Кармайкл, С. Купе, Д. Таненхаус, Л. Фінлі. Актуальність осягнення їхніх поглядів на цю проблему очевидна, адже американській досвід охорони правопорядку від замахів на нього з боку неповнолітніх правопорушників має допомагати у вирішенні подібних проблем кримінально-правової політики нашої держави.

Відповідно до кримінального права США злочинність неповнолітніх – це сукупність злочинів у суспільстві, скоєних особами у віці від 14 до 18 років. Злочинність підлітків є складовою частиною загальної злочинності, але вона має свої специфічні особливості. Тому вчені США розглядають її як самостійний об'єкт кримінологічного вивчення. Необхідність такого виділення обумовлюється особливостями соматичного, психічного і морального розвитку неповнолітніх, а також їх соціальною незрілістю. В юнацькому віці в момент морального формування особистості відбувається накопичення досвіду, в тому числі негативного, який може зовні не виявлятися або проявитися зі значним запізненням.

Неповнолітні, з одного боку, досягають вже достатньо високого рівня соціалізації (у них з'являються самостійність, наполегливість, вміння контролювати свою поведінку, володіти собою), з іншого – відбувається подальша соціалізація особистості, адже продовжується або завершується навчання в школі, відбувається з'ясування свого місця в суспільстві, накопичується досвід міжособистісних відносин. Для такого віку дуже характерні зайва категоричність суджень, запальність, неврівноваженість, нездатність оцінити ситуацію з урахуванням усіх обставин тощо. Злочинності неповнолітніх властиві особлива жорстокість, зухвалість по відно-

шенню до своїх жертв. Діють підлітки, як правило, у співучасті й керуються найчастіше корисливими, хуліганськими спонуканнями, бажанням підвищити свій авторитет серед однолітків, озлобленістю або почуттям помилкою товариства.

Особливою ознакою політики федеральної влади США щодо неповнолітніх правопорушників є те, що у ній певним чином відчуваються пережитки політики боротьби проти злочинності, притаманні колишній метрополії, Великобританії. Історично так склалося, що у Британській Америці до малолітніх злочинців ставилися так, як до дорослих кримінальників [2, с. 161]. Покарання було наріжним камінням філософії загального права, яке передбачало, що діти у віці чотирнадцяти років були спроможні утворити злочинний умисел [3]. Тому неповнолітніх осіб арештовували, тримали під вартою і судили як дорослих злочинців. Хоча діти отримували таке ж покарання, як і дорослі, їх позбавляли процедурних гарантій, що надавалися дорослим правопорушникам.

Відомо, що початкові спроби вирішувати особливим чином проблеми покарання неповнолітніх американців відбулися у XIX столітті [4, р. 10]. Цей вік бачив відкриття перших програм, орієнтованих на неповнолітніх. Так, американські учені А. Крігберг і Дж. Остін встановили, що першою американською установою, яка опікувалася виправленням неповнолітніх правопорушників, слід вважати будинок притулку, зведений 1825 року в місті Нью-Йорк [5, с. 1310–1311]. Першу спробу шкільної реформи з особливою увагою до виховання хлопчиків у дусі поваги до правопорядку було зроблено в 1848 році у виховному закладі Лиман містечка Вестборо, штат Массачусетс. Тоді адміністрація американських пенітенціарних закладів здійснювала пошуки нових методів виправлення ув'язнених правопорушників. Ось чому особливу увагу було приділено пошукам різних варіантів прогресивної системи відбування покарання, в тому числі – створенню молодіжних реформаторіїв, тобто виправних закладів для підлітків-правопорушників. Перший реформаторій був відкритий в місті Ельміра (штат Нью-Йорк) в 1876 році. У ньому відбували покарання особи у віці від шістнадцяти років, яких слід було ізолювати від негативного впливу дорослих правопорушників.

Засобами виправного впливу в реформаторіях мали виступати праця, загальноосвітнє і професійне навчання, а також військова підготовка. Прогресивна система в реформаторіях полягала в тому, що всі ув'язнені поділялися на три класи, перебування в кожному з яких пов'язувалося з різними умовами утримання. Залежно від поведінки засуджених осіб в період відбування покарання вони могли перебувати у вищому класі з поліпшеними умовами утримання або переводилися в нижчий клас, де умови утримання були гіршими [6, с. 173]. Сьогодні американська держава майже офіційно виходить з того, що система реформаторіїв має бути зміненою. Вважається доцільним значно скоротити кількість осіб, яких раніше ув'язнювали в різних виправних установах на кшталт реформаторіїв [7]. Там залишають

лише невинних молодих людей, а іншим намагаються замінити режим відбування судового вироку в домашній обстановці.

Відомо, що правову основу для виправлення неповнолітніх правопорушників складають норми правила ювенальної юстиції, яка набула суттєвого розвитку в розвинутих країнах Європи та Америки протягом XIX–XX століть. Інститут ювенальної юстиції мав вирішувати одну із найважливіших проблем суспільства – проблему захисту прав та інтересів дітей шляхом створення особливого (спеціального) порядку судочинства стосовно неповнолітніх [8]. Проте у США тільки в середині минулого століття законодавці більшості штатів зважилися на прийняття ювенального законодавства, яке включає в себе профілактику підліткової злочинності та соціально-психологічну реабілітацію неповнолітніх, що вчинили злочин [9, с. 333].

Завдяки реформаторському руху минулого століття американська ювенальна юстиція була спрямована на відстоювання інтересів двох категорій дітей. Ними визнані діти-правопорушники та діти, які опинилися у складній життєвій ситуації (сироти, підлітки, позбавлені батьківського піклування, безпритульні, свідки та жертви злочинів тощо).

Науковий підхід до вироблення державної ювенальної політики США вперше запропонував Президент Р. Ніксон. У роки його правління Америка переживала наслідки так званих чотирьох революцій: расової революції, підйому молоді на боротьбу «проти цінностей батьків», опозиції проти двопартійної політичної системи і зміщення політичного центру ваги зі сходу країни з його ліберальними цінностями на більш консервативні центр і захід. Однак високоорганізована американська держава не допустила «імпровізацій» супротивників «старого порядку» і запобігла будь-яким несподіванкам з їхнього боку. Тому була суттєво змінена державна кримінальна політика, особливо та, що стосувалася виховання молоді в дусі поклоніння заповіту «батьків-засновників США». За справу довелося взятися міністерству юстиції, яке створило кілька національних комісій для розробки відповідного внутрішньополітичного курсу [10, с. 296–297].

У 1970 році була створена Національна комісія боротьби зі зловживанням марихуаною та іншими наркотиками. Її висновки щодо докорінної зміни державної молодіжної політики звелися до такого положення: «Послідовна соціальна політика вимагає фундаментальної зміни соціальних відносин галузі протидії зловживанню наркотиками і готовності стати на новий курс, оскільки попередні дії не увінчалися успіхом» [11, с. 173]. Тоді ж цей державний орган розробив певні заходи з боротьби проти вживання наркотиків у школах Америки, серед яких було посилення кримінальної відповідальності за цей злочин [12, с. 229–230]. Однак вже у 1978 році було встановлено, що результати діяльності цієї комісії просто невтішні, адже так званий шкільний вандалізм щорічно обходився Америці у величезну на той час суму в 500 млн. доларів. Тоді відомий у

США учений Д. Вестморленд, президент Північно-каролінської асоціації педагогів, порівняв вчителів з військовослужбовцями, які постійно перебувають на війні проти «обкурених» марихуаною учнів, і висунув до уряду США вимогу ввести у школах тілесні покарання [13, с. 336, 343]. Проте ця точка зору не була підтримана правоохоронцями, учителями і соціальними робітниками, які виходили з того, що з усіх видів поведінкового контролю за учнями, схильними до кримінальних правопорушень, тілесні покарання майже є тими «вогнищами», які ще в більшому ступені роздмухують шкільний вандалізм [14, с. 242–244].

Поряд з державцями, які мали протидіяти розповсюдженню наркотиків у молодіжному середовищі, працювала й Комісія з боротьби проти непристойності та порнографії. Вона визнала ці явища вкрай небезпечними для американського правопорядку і розробила певні рекомендації щодо сумісної праці поліції та соціальних робітників в галузі протидії відповідній злочинній діяльності [15, с. 179–181]. Однак пізніше, у 1986 році, міністерство юстиції мало визнати, що результати роботи вказаної комісії є невтішними, оскільки виховання молоді в дусі поваги до підвалин правопорядку є більш складним процесом, ніж здійснення каральних заходів щодо неповнолітніх правопорушників [16].

Вважається, що цілі перших судів у справах неповнолітніх були схвальні, але багато істориків права критично ставиться до реалій тодішньої судової системи [17, с. 111]. Згодом стає очевидним, що неформальні процедури і майже неприборканий розсуд суддів у справах неповнолітніх не може служити основою для справедливого покарання злочинців-підлітків. Проте лише у 1966 році Верховний суд США звернувся до перегляду законодавства про осудження неповнолітніх правопорушників. Він встановив межу, яка має розділити неповнолітніх і дорослих правопорушників.

Діяльність Верховного суду США у галузі покарання неповнолітніх злочинців привернула увагу американського уряду, і в 1974 році Комісія президента з проблем управління юстицією розпочала пошуки природних обмежень у галузі ув'язнення неповнолітніх. Проте лише за двадцять років результати такої роботи бюрократів були розглянуті в американському Сенаті, який ухвалив Постанову «Підліткова злочинність: розірвати відтворювання циклів насильства» [18]. Ці рекомендації були впроваджені до життя, і нині певні позитивні результати вдосконалення державної кримінальної політики щодо неповнолітніх осіб відчуваються в тому, що законодавство про кримінальні злочини підлітків визнане лише підкатегорією законодавства щодо виховання неповнолітніх осіб у дусі поваги до засад американського правопорядку.

Нині вважається, що ювенальне кримінальне законодавство є низкою правових актів, відповідно до яких склад злочинної діяльності неповнолітніх осіб отримав інші оцінки, ніж ті, що характеризують дорослу злочинну діяльність. Тому є всі необхідні

підстави для застосування специфічних засобів законодавчого впливу на неповнолітніх правопорушників, яких не розглядають як невинуватих кримінальників [19].

На відміну від досвіду засновників США, які не дуже опікувалися проблемами підлітків-правопорушників, сучасна система правосуддя щодо неповнолітніх спрямована на реабілітацію, а не покарання. Неповнолітні можуть бути передані у дорослий суд, якщо суд у справах неповнолітніх відмовляється від реалізації своєї юрисдикції щодо такої особи. Сам тому федеральна роль у розвиненні інституту ювенальної юстиції очевидна, оскільки лише держава у США має достатні фінансові та інші можливості стосовно виправлення неповнолітніх правопорушників. Нині юстиція США діє на підставі Закону «Про підліткову злочинність та профілактику боротьби проти неї», який був прийнятий Конгресом у 1968 році. За чотири роки після того цей закон був певним чином переглянутий та знов введений до дії під іншою назвою – «Закон про запобігання правопорушень серед неповнолітніх». Ця назва більше відповідала змісту цього акта, відповідно до якого місцевим громадам надається державна допомога задля забезпечення профілактичних послуг, потрібних підліткам [20].

Федеральний закон 1972 року визначає особливості підліткової злочинності і встановлює правила, за якими мають здійснюватися судові процедури і покарання злочинно налаштованої молоді. Зрозуміло, що творці цього закону не могли не звернути увагу на те, що слід зайнятися проблемами попередження злочинів в підлітковому середовищі. Саме тому він привертає увагу в різних цивілізованих країнах світу, які звертаються до засвоєння американського досвіду вирішення проблем підліткової злочинності. Цей закон є важливим і для нашої кримінально-правової політики, адже в даний час в Україні широко обговорюються проблеми розвитку ювенальної юстиції. Однак слід мати на увазі, що насправді власне ювенальна юстиція – це тільки вершина айсберга. На це було вказано 1980 року в «Стандартах для діяльності адміністрації, яка займається питаннями правосуддя у справах неповнолітніх», оприлюднених урядовцями Міністерства юстиції США. Саме тоді виявилось, що ювенальна юстиція породила цілий комплекс неюридичних органів, які покликані її обслуговувати. Ці органи втілюють допоміжні функції стосовно правосуддя у справах неповнолітніх, але активно намагаються витіснити суд як орган правосуддя [21].

У наш час американські вчені звертають увагу на те, що ювенальна юстиція є небезпечною у ракурсі боротьби проти підліткової злочинності. Вони зазначають, що ювенальні суди діють закрито і дуже швидко приймають рішення, не підкоряючись загальній системі юстиції [22]. До того ж, існує практика повного скасування покарань неповнолітніх навіть за кримінальні злочини, що автоматично унеможливає спроби впоратися з дитячою злочинністю. В результаті ж встановлено, що ювенальна юстиція

не привела до зменшення дитячої злочинності, адже права дітей розуміються в спотвореному вигляді, в тому сенсі, що дітям дозволено все. Нарешті, дослідники ювенальної юстиції встановили, що в американському підлітковому середовищі перші кроки до участі в злочинності дорослих були зроблені під час навчання у школі. На це прямо звертає увагу фахівець з означеної проблеми Л. Фінлі. Вона довела це багатьма юридичними фактами, що увійшли до відомого у США дослідження «Довідник зі шкільної злочинності» (2014 рік) [23].

Однією з найважливіших причин підліткової злочинності органи ювенальної юстиції США вважають те, що вона виникає у тих родинах, де батьки не тільки не займаються вихованням дітей в позитивному дусі, але й затягують своїх нащадків до злочинного середовища. Тому наприкінці 2012 року Цільова група ювенальної юстиції, створена Генеральним прокурором Е. Холдером, здійснила загальну доповідь щодо захисту інтересів дітей, чії конституційні права були порушені. Протягом чотирьох слухань в містах Балтімор, Альбукерк, Майямі та Детройт з листопаду 2011 року по квітень 2012 року Цільова група, до якої увійшло тринадцять провідних педагогів, правознавців і лікарів, обговорювала проблеми виявлення дітей, які є жертвами або свідками насильства, і надання їм психологічної підтримки.

У ході слухань було вироблено п'ятдесят шість рекомендацій, загальне спрямування яких сформульовано таким чином: «Ми повинні мобілізувати ресурси на національному та місцевому рівнях в підтримку вчителів, медичних працівників, співробітників поліції, працівників ювенальної юстиції та інших, які працюють з дітьми та їх сім'ями. Наші рекомендації забезпечують шлях для ефективного здійснення політики, практики і процедур, спрямованих на те, щоб тримати дітей в безпеці від насильства» [24]. Слід зазначити, що міністерство юстиції США і нині часто звертається до вирішення проблем покарання неповнолітніх правопорушників на підставі історичного досвіду засновників незалежної американської держави.

Незважаючи на рекомендації вищезазначеної комісії, відомі соціологи підліткової злочинності Дж. Кармайкл і Г. Бургос вважають, що система боротьби проти правопорушень з боку неповнолітніх осіб, яка здійснюється відповідно до загальнодержавного курсу вдосконалення правової політики, має суто каральне спрямування. Особливо непокоїть та обставина, що виправлення неповнолітніх правопорушників зумовлює расистський підхід до ув'язненої молоді, адже афроамериканці у в'язницях гнобляться значно частіше, ніж білі в'язні. До того ж, Дж. Кармайкл і Г. Бургос за результатами своїх досліджень зробили ґрунтовні висновки про те, що неповнолітні злочинці афроамериканського походження мають більші шанси потрапити до тюрми на довічне ув'язнення, ніж білі підлітки [25, с. 628–629].

Президент Б. Обама першим серед очільників американської держави виказав власне розуміння проблеми покарання молоді засобами кримінального

правосуддя. Це було зроблено ним 16 липня 2015 року під час відвідання федеральної виправної установи для в'язнів-чоловіків в місті Ель Рено. Б. Обама звернув увагу на те, що серед ув'язнених багато молодих людей і зазначив: «Ці молоді люди, які вчинили помилки, не дуже відрізняються від тих, що здійснював і я, так само як і від помилок, які зробили багато молодих людей. Різниця в тому, що у них не було, так би мовити, підтримуючих структур, не було другого шансу, не було ресурсів, які дозволили б їм пережити ці помилки». Президент також підкреслив, що подвоєння кількості ув'язнених в США, порівняно з 80-ми роками минулого століття, пояснюється винесенням занадто суворих вироків, і це потребує гуманізації пенітенціарної системи для молоді.

За словами Б. Обами, масове взяття молодих правопорушників під варту – не найрозумніший спосіб боротьби зі злочинністю. Він нагадав, що в'язниці в США обходяться платникам податків в 80 мільярдів доларів щорічно і закликав Конгрес прийняти законопроект про реформу пенітенціарної системи, спрямовану на пом'якшення покарання для неповнолітніх злочинців, які здійснили не стільки кримінальні злочини, скільки адміністративні правопорушення. Водночас президент підкреслив, що особи, винні в злочинах насильницького характеру, повинні залишатися за ґратами в ім'я безпеки американського суспільства [26].

Як професійний юрист Б. Обама розуміє, що реформування пенітенціарної системи є невідкладною потребою [27]. Проте буремний натиск у вирішенні цього питання є недоцільним [28, с. 5–6].

Взагалі слід завжди пам'ятати, що федеральний державний устрій США надто суттєво і різноманітно впливає на практичні заходи правоохоронців різних американських штатів до боротьби проти підліткової злочинності. Особливо кричущою є проблема усунення відмінностей між законом і місцевою практикою покарання молоді за не надто тяжкі правопорушення, яка спостерігається у корінного населення, яке утворило 560 племінних громад, що мешкають в резерваціях [29, с. 393]. Слід сказати, що з моменту виникнення американської держави щодо корінного населення діє так звана індіанська політика. Її складовою частиною є кримінально-правова політика федерального уряду і урядів окремих американських штатів щодо молодих аборигенів, які проживають у резерваціях. Саме тому у жебрацькому середовищі індіанців, що мешкають в резерваціях, підлітки здійснюють різноманітні кримінальні злочини [30; 31; 32; 33].

Незалежно від політичних уподобань, ліберальні та консервативні політики федерального рівня позитивно сприйняли висловлення Б. Обами і оголосили про необхідність скасувати спеціальні суди для неповнолітніх правопорушників. Вони виходять з того, що такі судові органи занадто суворо ставляться до підлітків, особливо афроамериканського походження. З цього приводу британський кримінолог Р. Бенекос, автор дослідження «Протиріччя ювенальної юстиції та делінквентності», пише, що у США система правосуддя щодо неповнолітніх схожа

на правосуддя, яке застосовують для осудження дорослих злочинців. За таких умов до переліку підліткових правопорушень кримінального характеру віднесені протизаконні вчинки адміністративного характеру. Як приклади він згадує порушення правил дорожнього руху, дрібне хуліганство, розпивання спиртних напоїв у заборонених місцях (стадіони, вулиці, сквери, парки, громадський транспорт), розповсюдження порнографічних матеріалів тощо [34, с. 101].

Зрозуміло, що державна бюрократична машина працює у США так само повільно, як і в багатьох інших країнах світу. Тому поки що не відчуваються дійсно позитивні наслідки діяльності створеного генеральним прокурором Е. Холдером Управління юстиції щодо реалізації прийнятої 2012 року «Програми правосуддя стосовно неповнолітніх та профі-

лактики правопорушень за підтримки медичних центрів з контролю і профілактики захворювань» [35]. Однак американські правоохоронці мають продовжувати заходи з реалізації державної кримінальної політики, які мають не стільки каральний, скільки виховний характер. Основною метою їхньої діяльності визнано курс на «піддрив соціальної основи утворення молодіжних банд і допомогу підліткам, які мають закінчити середню школу і стати успішними членами громади» [36, с. 433].

Як бачимо, століття боротьби правоохоронних органів США проти проявів злочинності з боку неповнолітніх злочинців продемонстрували, що досягнення цієї мети можливе лише за тієї умови, що буде здійснюватися така кримінально-правова політика держави, яка спирається на досягнення науки і практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Juvenile Crime Statistics. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.onlinelawyersource.com/juvenile/statistics>.
2. Криминология / пер. с англ., под ред. Дж.Ф. Шели. – СПб. : Питер, 2003. – 864 с.
3. Patton W.W. History of Juvenile Court / W.W. Patton [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://education.stateuniversity.com/pages/2143/Juvenile-Justice-System.html>.
4. Finley L.L. Juvenile Justice: Historical Guides to Controversial Issues in America / L.L. Finley. – Westport, CT : Greenwood Press, 2007. – 159 p.
5. Coupet S. What to do with a Wolf in Sheep's Clothing / S. Coupet // University of Pennsylvania Law Review. – № 148. – P. 1310–1311.
6. Handbook of Criminal Justice Administration / [ed. by M.A. Du Pont Morales, M.C. Hooper, J.H. Schmidt. – Boca Raton : CRC Press, 2000. – 520 p.
7. Juvenile Crime: Breaking the Cycle of Violence: Hearing before the Subcommittee on Juvenile Justice of the Committee on the Judiciary United States Senate, One Hundred Third Congress Second Session, on Finding Some Effective Solutions to Violence by Juveniles and Against Juveniles. – Wash. : U.S.G.P.O., 1996. – 93 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ozon.ru/context/detail/id/32842257>.
8. Приданникова О. Ювенальна юстиція в Україні / О. Приданникова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vybor.ua/article/prava_cheloveka/yuvenalna-yusticiya-v-ukrayini.html.
9. Basic Criminal Procedure / [S.A. Saltzburg, D.J. Capra, C. Hancock]. – St. Paul, Minn. : West Publishing Co., 1995. – 670 p.
10. Яковлев Н. Силуэты Вашингтона. Политические очерки / Н. Яковлев. – М. : Изд-во полит. литературы, 1983. – 414 с.
11. Marijuana: a Signal of Misunderstanding: Appendix: the Technical Papers of the First report of the National Commission on Marijuana and Drug Abuse. – Wash. : U.S. Government Printing Office, 1972. – 184 p.
12. Shafer Commission. Drug Use in America: Problem in Perspective and Report of National Commission on Marijuana and Drug Abuse (MSS' series on the physiological and behavioral effects of drug usage). – N.Y. : Irvington Pub, 1975. – 481 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amazon.com/Drug-Use-America-Perspective-physiological/dp/084227239913>.
13. Welsh R.S. Delinquency, Corporal Punishment, and the Schools. Ph.D.. Source / R.S. Welsh // Crime and Delinquency. – 1978. – P. 336–354.
14. Brooks J. The Fear of Crime in the United States / J. Brooks // Crime and Delinquency. – 1974. – №7. – P. 241–244.
15. U.S. Commission on Obscenity and Pornography. The Report of the Commission on Obscenity and Pornography. – N.Y. : Random House, 1970. – 184 p.
16. U.S. Department of Justice. Attorney General's Commission on Pornography. Final Report // U.S. Dept. of Justice ; The Commission. – 1986. – Vol. 1–2. – P. 25–56.
17. Zimring F.E. Choosing the Future for American Juvenile Justice (Youth, Crime, and Justice) / F.E. Zimring, D.S. Tanenhaus. – New York : NYU Press, 2014. – 256 p.
18. Breaking the Cycle of Violence: Hearing before the Subcommittee on Juvenile Justice of the Committee on the Judiciary United States Senate, One Hundred Third Congress Second Session, on Finding Some Effective Solutions to Violence by Juveniles and Against Juveniles, Chicago, IL, November 29, 1994, vol. 4 – Wash.: U.S.G.P.O., 1996. – 93 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ozon.ru/context/detail/id/2_842257.
19. Criminal Law Center. Juvenile Crime Law. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hg.org/juvenile-crime-law.html>.
20. American Juvenile Justice System. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/American_juvenile_justice_system.
21. Juvenile Crime: Hearing before the Subcommittee on Juvenile Justice of the Committee on the Judiciary United States Senate, One Hundred Third Congress Second Session, on Finding Some Effective Solutions to Violence by Juveniles and Against Juveniles, Chicago, IL, November 29, 1994, vol. 4 – Wash.: U.S.G.P.O., 1996. – 93 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ozon.ru/context/detail/id/32842257>.
22. Walfield P. Strange Justice in New York: a Father Goes to Jail. June 16, 2003 / P. Walfield. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aim.org/publications/guest_columns/walfield/2003/jun6.html.

23. Finley L.L. *School Violence: A Reference Handbook* / L.L. Finley. – N.Y. : Gardners Books? 2014 / [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litres.ru/laura-l-finley/school-violence-a-reference-handbook>.
24. Department of Justice. Office of Public Affairs. For Immediate Release, Wednesday, December 12, 2012. Task Force on Children Exposed to Violence Presents Final Findings, Recommendations to Attorney General. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justice.gov/opa/r/task-force-children-exposed-violence-presents-final-findings-recommendations-attorney-general>.
25. Carmichael J.T. Sentencing Juvenile Offenders to Life in Prison: The Political Sociology of Juvenile Punishment / J.T. Carmichael, G. Burgos // *American Journal of Criminal Justice*. – 2012. – Vol. 37. – Issue 4. – P. 602–629.
26. Президент Обама призвал к реформе пенитенциарной системы США // *Голос Америки*. – 2015. – № 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.golos-ameriki.ru/content/obama-oklahoma-prison/2866067.html>.
27. Adamo C.G. Obama and Holder Weaponize American “Justice” / C.G. Adamo // *The Progressive Conservative, USA. An Online Journal of Political Commentary & Analysis*. – 2010. – Vol. XII. – Issue 125. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.proconservative.net/roonservativeX06CJ.shtml>.
28. Хуторская Н. Институт пробации в США: уголовно-правовые, криминологические и организационно-управленческие аспекты : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Н. Хуторская. – М., 1992. – 193 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dslib.net/kriminal-pravo/institut-probatsii-v-ssha.html>.
29. Grano J.D. The Changed and Changing World of Constitutional Criminal Procedure: The Contribution of the Department of Justice’s Office of Legal Policy / J.D. Grano // *Journal of Law Reform*. – 1989. – № 22. – P. 392–398.
30. Калашников В. Правове становище особи у США «ранньої доби» / В. Калашников // *Держава і право*. – 2000. – № 11. – С. 51–58.
31. Калашников В. Рецензия на книгу К. Лайтфут «Права человека по-американски: от колониальных времен до «нового курса» включительно» / В. Калашников // *Український історичний журнал*. – 1984. – № 4. – С. 156–158.
32. Калашников В. Становление политики США в отношении индейцев (1776–1814 года) / В. Калашников // *Новая и новейшая история*. – 1983. – Вып. 7. – С. 71–86.
33. Калашников В. Формування інститутів держави і права в США ранньої доби (1607–1775 роки) / В. Калашников, В. Малишко. – К. : Логос, 2015. – 426 с.
34. Benekos P.J. *Controversies in Juvenile Justice and Delinquency* / P.J. Benekos. – L. : Elsevier Science, 2008. – 350 p.
35. Department of Justice. April 24, 2012 / Attorney General Eric Holder’s Task Force on Children Exposed to Violence Holds Final Public Hearing in Detroit attorney-general. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.justice.gov/opa/pr/attorney-general-holder-holds-public-hearing-children-exposed-violence>.
36. Springer D.W. *Juvenile Justice and Delinquency* / D.W. Springer, A.R. Roberts. – Rutgers : The State University of New Jersey, 2011. – 528 p.